บทที่ 2

วรรณคดีและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการศึกษาติดตามผลบัณฑิต กศ.บ พยาบาลศึกษานี้เป็นการวิจัยครั้งแรกนับตั้งแต่ได้เปิดสอนหลักสูตรนี้ เมื่อปีการศึกษา 2519 เป็นต้นมา ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวบรวมสรุปสาระสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาเรื่องนี้ โดยแยกเป็น 3 หัวข้อดังนี้

1. ความสัมพันธ์ของการประเมินผลและการพัฒนาหลักสูตร
2. ความสามารถโดยทั่วไปของพยาบาลวิชาชีพ
3. การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความสัมพันธ์ของการประเมินผลและการพัฒนาหลักสูตร

โครงสร้างโดยทั่วไปของกระบวนการจัดการศึกษา (Education Process) มีองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเรียนการสอน และการประเมินผล ทั้ง 3 ส่วนนี้จะมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกล่าวคือ การกำหนดจุดมุ่งหมายจะเป็นเครื่องกำหนดการจัดเนื้อหาวิชาการ การใช้วิธีการสอน และการประเมินผล และในขณะเดียวกันการประเมินผลก็จะเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าการเรียนการสอนที่กระทำไปแล้วนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่สนองต่อจุดมุ่งหมายเพียงใด ดังนั้น ความเกี่ยวพันของกระบวนการจัดการศึกษาซึ่งเป็นวงจรในลักษณะความต่อเนื่องของลูกโซ่

วงจรของกระบวนการจัดการศึกษาดังกล่าวจะดำเนินไปได้อย่างราบรื่นโดยมีหลักสูตรเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ทั้งนี้เพราะถือว่าหลักสูตรเป็นตัวกำหนดให้ผู้เรียนไปถึงจุดหมายปลายทางได้ หรืออีกนัยหนึ่งหลักสูตรจะบอกให้ทราบถึงทิศทางที่ผู้เรียนและผู้สอนต้องปฏิบัติเพื่อให้สัมฤทธิผลตามเป้าหมายของสถาบันการศึกษานั้น ๆ ด้วยความสำคัญดังนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องมีการประเมินผลหลักสูตรเป็นระยะเพื่อ

ตรวจสอบถึงข้อดีและข้อบกพร่องที่มีอยู่ เพื่อการแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับการกำหนดทิศทางให้กระบวนการจัดการศึกษานี้มีอุปสรรคเกิดขึ้นน้อยที่สุด

การประเมินผลได้มีผู้ให้ความหมายไว้ในหลาย ๆ ทัศนะ ความหมายหนึ่งที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าสนใจก็คือ การให้ความหมายตามรากศัพท์ภาษาอังกฤษของคำว่า "Evaluation" ซึ่งจะสังเกตเห็นคำว่า "Value" เป็นส่วนหนึ่งของคำนี้ เพราะฉะนั้นการประเมินผลจึงหมายถึงกระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งของหรือการกระทำใดๆ นั่นเอง

สคริฟเวน (Scriven in Tyler, eds. 1967: 86-89) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลในด้านหลักสูตรหรือการประเมินโปรแกรมไว้ว่า เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีระบบเพื่อบ่งชี้คุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด นอกจากนั้นสคริฟเวนยังเป็นนักประเมินผลที่พยายามจำแนกสาระสำคัญของการประเมินผลออกเป็น 2 ส่วน คือ บทบาทของการประเมิน (Evaluation roles) และเป้าหมายของการประเมิน (Evaluation goals)

บทบาทของการประเมินโดยแนวความคิดของสคริฟเวนแล้ว มีความเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรหรือเพื่อการพัฒนาตนเองของครู หรืออีกนัยหนึ่งอาจเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพของเครื่องมือวัดทางการศึกษาก็ได้ บทบาทของการประเมินจำแนกออกเป็น 2 ส่วนสำคัญ คือ

1. การประเมินเพื่อการปรับปรุง (Formative Evaluation) เป็นการประเมินโครงการในขณะที่งานนั้นกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการอยู่ โดยมีความมุ่งหมายให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้ทำงาน เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงงานระหว่างดำเนินการอยู่

2. การประเมินเพื่อการตัดสิน (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลรวมหรือการประเมินรวบยอด เมื่องานหรือโครงการนั้นสิ้นสุดลงเพื่อดูงานหรือผลที่ได้ทั้งหมดตลอดกระบวนการที่เกิดขึ้น

011193

ในส่วนของเป้าหมายของการประเมินมีสาระเกี่ยวข้องกับวิธีการของการประเมินกล่าวคือ สกริฟเวนได้จำแนกเป้าหมายหรือวิธีการออกเป็น 2 ตอน คือ

1. การประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) การประเมินที่มีรูปแบบในการพิจารณาความเหมาะสมของจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ วัสดุอุปกรณ์ ที่ใช้ในโครงการ หรือเพื่อการตัดสินคุณค่าของเครื่องมือที่ใช้ในโครงการว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใดก่อนนำไปใช้จริง ในแง่ของการศึกษาติดตามผลการประเมินในเชิงนี้จะยึดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นสำคัญ และใช้วัตถุประสงค์นั้นเป็นตัวกำหนดวิธีการประเมิน

2. การประเมินผลของการปฏิบัติ (Pay-off Evaluation) เป็นการพิจารณาคุณค่าของผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานตามโครงการหรือผลที่ได้ (out come) ที่เกิดขึ้นทั้งหมด ซึ่งต้องอาศัยเกณฑ์ภายนอก (Extrinsic criterion) มาช่วยการตัดสิน (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2523: 55)

ตามแนวคิดของสกริฟเวนนี้อาจจำแนกความแตกต่างของบทบาทของการประเมินและเป้าหมายหรือวิธีการของการประเมินให้มีความเด่นชัดขึ้น โดยใช้ข้อสรุปที่ เวอร์ทเทน และ แซนเดอร์ (Worthen and Sanders 1973: 105) ได้ให้ข้อเสนอแนะไว้คือ

วิธีการ / บทบาท	การประเมินคุณค่าภายใน	การประเมินผลของการปฏิบัติ
ประเมินความก้าวหน้า	พิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องในส่วนต่าง ๆ ของโครงการ เช่น จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ อุปกรณ์	พิจารณาผลที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติการเพื่อเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อการปรับปรุงและพัฒนา
ประเมินผลรวม	พิจารณาขั้นสุดท้ายเกี่ยวกับคุณค่าของเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะนำไปปฏิบัติการตามโครงการ	พิจารณาตัดสินผลสุดท้ายทั้งหมดที่เกิดจากโครงการ

ในการศึกษาติดตามผลบัณฑิต เมื่อได้พิจารณาความสัมพันธ์กับแนวคิดของสคริฟเวนแล้ว ในด้านบทบาทของการประเมินจะมีลักษณะของการประเมินผลรวม (Summative) และเพื่อพิจารณาในด้านเป้าหมายหรือวิธีการประเมินแล้วมีความก้ำกึ่งกันระหว่างการประเมินคุณค่าภายในกับการประเมินผลของการปฏิบัติ ทั้งนี้เพราะการวิจัยครั้งนี้ได้วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นแนวทางในการตัดสินเชิงคุณภาพของหลการปฏิบัติงานของบัณฑิต ซึ่งเป็นผลที่ได้ (outcome) จากโครงการ อีกทั้งยังอาศัยความเห็นของผู้บังคับบัญชาของบัณฑิต ซึ่งเป็นเกณฑ์ภายนอกมาร่วมในการตัดสินคุณค่าอีกประการหนึ่งด้วย

การประเมินผลอีกความหมายหนึ่งตามทัศนะของ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam cited by Conley1973: 351-355) คือ การประเมินเป็นกระบวนการของการวิเคราะห์เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจในทางเลือกต่าง ๆ ที่มีอยู่ โดยเขาเป็นผู้เสนอแบบจำลอง CIPP (Context - Input - Process - Product Model) เพื่อการประเมินโครงการ โดยกำหนดขั้นตอนไว้ดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation)
2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation)
3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)
4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

แบบจำลอง CIPP นี้ จะมีลักษณะของการประเมินที่ต่อเนื่อง ทั้งนี้เพราะไม่เพียงแต่จะประเมินว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินเพื่อให้ได้รายละเอียดต่างๆ เพื่อช่วยการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ซึ่งอาจสรุปความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการประเมินกับการตัดสินใจตามแบบจำลอง CIPP ได้ดังนี้

ความสัมพันธ์ระหว่างการประเมินกับการตัดสินใจตามแบบจำลอง CIPP

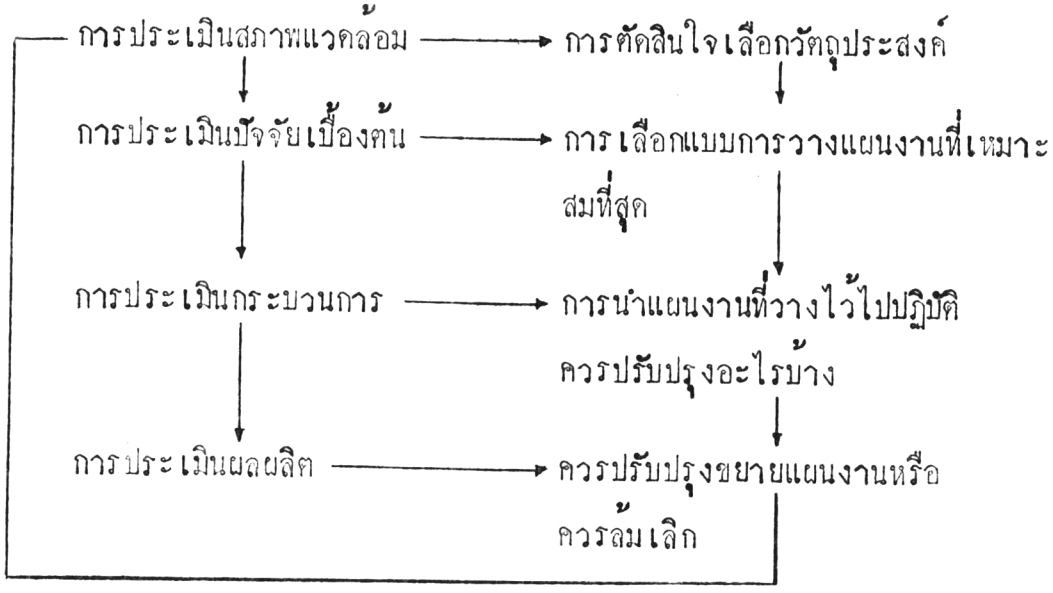

จุดมุ่งหมายในการประเมินผลผลิตตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีมนั้น ไม่เพียงแต่จะวัดคุณค่าเมื่อสิ้นสุดโครงการเท่านั้น หากยังมีความจำเป็นในระหว่างดำเนินโครงการด้วย การประเมินผลผลิตมีส่วนสัมพันธ์กับเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ก่อน และเกณฑ์นี้จะสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของกิจกรรม รวมทั้งต้องอาศัยการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้นและกระบวนการช่วยในการตัดสินใจด้วย

การศึกษาติดตามผลบัณฑิตมีลักษณะสอดคล้องกับการประเมินผลผลิต เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับเข้าสู่วงจรเพื่อการปรับปรุงในส่วนใดส่วนหนึ่ง ที่ข้อค้นพบจากการวิจัยพาดพิงไปถึง อาทิเช่นในการประเมินความสามารถด้านการถ่ายทอดความรู้ของบัณฑิตที่ไม่ตรงตามความคาดหวังของหลักสูตรจะชี้นำให้ทราบถึงความจำเป็นในการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้น รวมทั้งกระบวนการได้ชัดเจนยิ่งขึ้น และเป็นส่วนช่วยในการตัดสินใจตามสาระสำคัญที่แบบจำลอง CIPP ได้กล่าวไว้

ไทเลอร์ (Tyler อ้างถึงในสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ 2524: 3-6) ได้ให้ความเห็นว่า "การประเมิน คือการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติของผู้เรียน (student performance) กับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่กำหนดไว้" โดยที่เขามีความเชื่อว่าจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุม และเฉพาะเจาะจงแล้ว จะเป็นแนวทางช่วย

ในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง ทั้งยังมีแนวความคิดว่าโครงการจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ดูได้จากผลผลิตของโครงการว่าตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้แต่แรกหรือไม่เท่านั้น แนวความคิดนี้เรียกว่า แบบจำลองที่ยึดความสำเร็จของจุดมุ่งหมายเป็นหลัก

ในการประเมินโครงการใด ๆ ตามความเห็นของไทเลอร์นั้น ควรต้องยึดความสำเร็จของคนส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินความสำเร็จ กลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กจะถือเป็นความสำเร็จของโครงการย่อมไม่ได้ และแนวความคิดนี้จะเกี่ยวข้องกับการประเมินผลรวมมากกว่าประเมินผลความก้าวหน้า โดยจัดว่าการประเมินผลตามรูปแบบนี้ง่ายต่อการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการ เพราะวัดและประเมินผลเฉพาะจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น ลำดับขั้นในการเรียนการสอนและการประเมินผลจึงเป็นดังนี้

1. ตั้งจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยข้อความที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจงโดยบ่งบอกถึงพฤติกรรมที่ต้องการวัดในภายหลังด้วย

2. กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์ทางการศึกษาที่ต้องใช้ให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

3. เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมในการที่จะทำให้เนื้อหาที่วางไว้ประสบผลสำเร็จ

4. ประเมินผลโครงการ โดยการตัดสินด้วยการวัดผลทางการศึกษาหรือทดสอบสัมฤทธิผลในการเรียน

การติดตามผลบัณฑิตที่วิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้เป็นพฤติกรรมที่ระบุความสามารถเฉพาะด้านเพื่อประเมินความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาและบอกถึงความสำเร็จของหลักสูตรโดยส่วนรวมนั้นจัดว่าสอดคล้องกับแนวคิดที่ไทเลอร์ได้กล่าวไว้

ความสามารถของพยาบาลวิชาชีพ

การที่จะกล่าวว่าพยาบาลวิชาชีพมีความสามารถเพียงใดนั้น เราจะดูได้จากพฤติกรรมการปฏิบัติงานตามสายงานของพยาบาลผู้นั้น ซึ่งอาจเป็นงานด้านบริการ

หรือด้านการศึกษาพยาบาล ในด้านงานบริการพยาบาลนั้น พฤติกรรมของปฏิบัติการพยาบาลเป็นความสำคัญอันดับแรก แต่โดยที่ลักษณะงานของพยาบาลนั้นมีลักษณะพิเศษในด้านที่เป็นงานที่ลงมือปฏิบัติโดยตรงต่อมนุษย์เพื่อตอบสนองความสุขสบาย พึงพอใจ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมของบุคคลนั้น ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ยากต่อการกำหนดประสิทธิภาพของปฏิบัติการพยาบาลได้ชัดเจน อย่างไรก็ดีได้มีผู้พยายามที่จะกำหนดขอบเขตของการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพไว้ อาทิเช่น เลสนิค และ แอนเดอร์สัน (Lesnik and Anderson cited by Spalding and Notter 1965: 56-59) ได้จำแนกขอบเขตของปฏิบัติการพยาบาลไว้ 7 ประการคือ

1. การดูแลเอาใจใส่ให้ผู้ป่วยทุกคนได้รับการรักษาพยาบาลอย่างถูกต้องตรงกับความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมและปัญหาของผู้ป่วย

2. การสังเกตเกี่ยวกับอาการแสดงและปฏิกริยาต่าง ๆ ของผู้ป่วยทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และความต้องการทุกชนิด เพื่อเป็นการประเมินความต้องการและหาวิธีการสนองความต้องการนั้น ๆ แก่ผู้ป่วยให้เหมาะสมและถูกต้อง

3. การบันทึกรายงานที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงเกี่ยวกับการดูแลผู้ป่วยทั้งหมด

4. การนิเทศบุคลากรในระดับต่าง ๆ เพื่อหาแนวทางในการดูแลผู้ป่วยได้อย่างเหมาะสม

5. การให้การพยาบาลที่ถูกต้องตามเทคนิคแก่ผู้ป่วย

6. การให้คำแนะนำชี้แจง และให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย ทั้งด้านร่างกายและจิตใจแก่บุคคลทั่วไป

7. การให้การรักษาผู้ป่วยตามแผนการรักษาของแพทย์

ชิวิเรียน (Schiwirian 1978: 347-351) ได้กำหนดพฤติกรรมทางการพยาบาลไว้เป็น 7 ประเภท โดยถือว่าพฤติกรรมนี้เป็นพฤติกรรมหลักที่เกิดขึ้นในปฏิบัติการพยาบาลที่พยาบาลวิชาชีพกระทำ พฤติกรรม 7 อย่างนั้นได้แก่ การวางแผนการพยาบาล การปฏิบัติการพยาบาล การประเมินผลการสอน การนิเทศ มนุษยสัมพันธ์ ความเป็นผู้นำ และการพัฒนาวิชาชีพ

ละออ พุตางกูร (2516: 42-43) นักการศึกษาพยาบาลได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์และนโยบายอันเป็นรากฐานสำคัญในการวางแผนจัดการศึกษาพยาบาลไว้ว่า มุ่งที่จะเตรียมบุคคลให้สามารถรับหน้าที่เฉพาะของวิชาชีพพยาบาลโดยที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. มีความสามารถในด้าน

ก. ใช้หลักวินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย และความต้องการการพยาบาลผู้ป่วยหรือครอบครัว

ข. วางแผนการพยาบาลให้เหมาะสมกับผู้ป่วยแต่ละกรณี โดยคาดการณ์ล่วงหน้าให้ถูกต้อง

ค. เลือกวิธีการพยาบาลให้เหมาะกับกรณี

ง. ให้การพยาบาลที่ประสานกับการรักษา

2. นิยมในประสิทธิภาพของความเป็นมนุษย์โดย

ก. รู้เจตนาและเหตุผลในการกระทำต่าง ๆ ของตน

ข. รู้ขอบเขตหน้าที่และประสบการณ์ของตน

ค. แสดงความปรารถนาในผลงานระดับสูง

3. มีความรับผิดชอบต่อสังคมทั่วไป โดย

ก. ทำงานร่วมกับชุมชน

ข. ประพฤติตนตามหลักธรรมจรรยาและไม่ขัดต่อกฎหมาย

4. มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพพยาบาล โดย

ก. เข้าร่วมในกิจกรรมของสมาคม

ข. มีความรู้ทันสมัยเกี่ยวกับความก้าวหน้าในวิธีการรักษา ซึ่งอาจมีผลสำเร็จต่อการพยาบาลผู้ป่วย

นักการศึกษาพยาบาลอีกท่านหนึ่ง คือ วิเชียร ทวีลาภ (2516: 204) ได้ชี้ให้เห็นว่าวิชาชีพพยาบาลที่ทำหน้าที่เป็นครู เป็นผู้บริหารพยาบาลหรือเป็นพยาบาลประจำการนั้น กระบวนการของการปฏิบัติงานขั้นวิชาชีพที่พยาบาลทุกคนควรถือปฏิบัติมีดังนี้ คือ

1. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงในวันจบหลักสูตร แต่ถือว่าการปฏิบัติงานประจำวัน คือ กระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) ที่จะทำให้เกิดความรู้ใหม่ในวิชาชีพ เกิดความคิดและวิธีปรับปรุงงานที่ปฏิบัติให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น โดยวิธีการค้นคว้าทางวิทยาศาสตร์

2. พยายามใช้ความรู้เกี่ยวกับผู้ป่วย และใช้หลักในการปฏิบัติงานวิชาชีพ

3. ปฏิบัติตนเองเป็นแบบอย่าง (Role Model) ในด้านคุณธรรม เพื่อเป็นแบบอย่างอันดีแก่เพื่อนร่วมวิชาชีพ และนักศึกษา

4. ฝึกฝนการใช้ภาษาในการติดต่อและสื่อข้อความ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการแสดงออกซึ่งความคิดเห็น ได้แก่ การติดต่อประสานงานกับผู้ร่วมงานทุกประเภท ทุกระดับ การแนะนำผู้ป่วยและญาติ การเข้าสังคมและการประชุมต่าง ๆ

หลักสูตรการศึกษาบัณฑิต พยาบาลศึกษานี้มิได้มีจุดมุ่งหมายจะผลิตพยาบาลเพื่อสนองความต้องการด้านบริการพยาบาลเท่านั้น หากยังมุ่งที่จะสร้างครูพยาบาลเพื่อทำหน้าที่สอนทางวิชาการพยาบาลในสถาบันการศึกษาด้วย ฉะนั้น บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาและได้ปฏิบัติงานทางด้านการสอนจึงต้องมีคุณลักษณะของครูที่ดี นอกเหนือไปจากบทบาทของพยาบาลวิชาชีพด้วย แบลร์ (Blair 1962: 588-606) ได้บรรยายคุณลักษณะของครูที่ดีไว้ว่า การจะมีความก้าวหน้าในวิชาชีพตนต้องประกอบด้วยคุณลักษณะหลายประการที่น่าในใจดังนี้

1. เป็นผู้ที่เรียนรู้อยู่เสมอ ทันต่อเหตุการณ์ของโลก หมั่นค้นคว้า
2. ประเมินผลปรับปรุงบุคลิกลักษณะของตนไปในทางที่เหมาะสม
3. รู้จักใช้วารสารทางวิชาการช่วยแก้ไขปัญหาทางวิชาชีพ
4. สำรวจตนเองอยู่เสมอในด้านผลงานของตน
5. ปรับปรุงกิจกรรมในชั้นเรียน มีการมอบหมายงานแก่ผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนร่วมในการวางแผนจัดกิจกรรม ให้รู้จักใช้แหล่งวิชาการ กำหนดเป้าหมาย ความต้องการของตนและประเมินตนเองได้
6. พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนครูด้วยกัน เพื่อบรรยากาศแห่งความร่วมมือ

7. พัฒนาความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูและผู้บริหารหรือหัวหน้างาน เพื่อการยอมรับความเห็นของกันและกัน

8. พัฒนาความสัมพันธ์ของครูกับชุมชน

9. มีการจัดโปรแกรมการศึกษาเพื่อพัฒนาความสามารถของครู ในรูปของการอบรมขณะประจำการ ทดลองปฏิบัติ การอภิปราย เพื่อแก้ปัญหาและปรับปรุงงาน

สมคิด รักษาสัตย์ และประนอม โอหกานนท์ (2524: 33-34) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของพยาบาลที่ดี อันเป็นรากฐานของการเป็นครูพยาบาลที่จะทำงานอย่างประสบความสำเร็จตามความเห็นของผู้เขียนกล่าวว่าพยาบาลที่ดีควรเป็นผู้มีคุณลักษณะที่เป็นพื้นฐานสำคัญ อันสรุปได้ดังนี้

1. ทำงานโดยใช้ความรู้สาขาวิชาต่าง ๆ ที่ได้ศึกษามาใช้เกิดประโยชน์สูงสุด ในด้านศึกษากำหนดปัญหา แผนการพยาบาลและปฏิบัติการพยาบาลแก่ผู้ป่วย รวมถึงวิเคราะห์ผลของการปฏิบัติอย่างมีหลักการและเหตุผล

2. มีความสามารถในการสังเกต ไวต่อปัญหา และบอกเหตุของปัญหาได้ถูกต้อง

3. ปฏิบัติงานด้วยความสำนึกรับผิดชอบ ดูแลผู้ป่วยด้วยความเต็มใจเห็นค่าของความเป็นมนุษย์

4. สนใจและติดตามสิ่งใหม่ ความรู้ใหม่ โดยเฉพาะศาสตร์ ข้อความจริง สิ่งปรากฏที่มีผลต่อภาวะสุขภาพ เพื่อให้มีความรู้ทันการณ์ เพื่อพัฒนาด้านปฏิบัติการพยาบาลและวิชาชีพ

5. มีความสามารถควบคุมอารมณ์ให้หนักแน่น มีศิลปในการพูด ติดต่อแสดงความเห็นขอความร่วมมือ และในการสร้างสัมพันธ์ที่ดี

6. รับผิดชอบในหน้าที่การงาน ซื่อสัตย์ และไว้วางใจได้

7. แสดงความเห็น วิเคราะห์ข้อขัดแย้งอย่างมีเหตุผล ให้ความร่วมมือเพื่อสร้างสรรหน่วยงาน และสร้างความสามัคคี

8. ทำหน้าที่ในการเสริมประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ถูกต้องแก่นักศึกษาพยาบาลเพื่อให้ผู้ป่วยได้ประโยชน์จากบริการพยาบาล

ฟาริดา อิบราฮิม (2525: 13-14) ได้กล่าวถึงบทบาทของพยาบาลในการปฏิบัติวิชาชีพที่มีคุณภาพโดยอ้างถึง อับเดลลา ซึ่งเป็นผู้กำหนดแนวทางในการปฏิบัติการพยาบาล เพื่อให้พยาบาลได้ใช้ เป็นหลักในการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพดังนี้

1. พยาบาลต้องสร้างสัมพันธภาพกับผู้ป่วยอย่างสม่ำเสมอติดต่อกัน ต้องมีทักษะในการปฏิบัติเพื่อให้การพยาบาล และมีความสามารถในการตัดสินใจให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ป่วย

2. ต้องมีความสามารถสังเกตและรายงานอาการและอาการแสดง หรือพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ผิดแปลกไปจากสภาพปกติ ทั้งนี้ย่อมต้องการความสามารถในการติดต่อและสร้างสัมพันธภาพในงานเป็นอย่างดี

3. ต้องเข้าใจความหมายของอาการและอาการแสดงดังกล่าว ที่บอกถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงไปจากภาวะสุขภาพ กำหนดปัญหาการพยาบาล และวิธีการพยาบาลที่เหมาะสมกับสภาพของผู้ป่วย

4. กำหนดแผนการพยาบาลที่มุ่งผู้ป่วยเป็นแกนกลาง โดยยึดปัญหาการพยาบาลเป็นจุดมุ่งหมายของการแก้ปัญหา และกำหนดวิธีการพยาบาลที่จะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

5. ประสิทธิภาพของการพยาบาลต้องช่วยให้ผู้ป่วยกลับคืนสู่ภาวะสุขภาพได้อย่างดีที่สุด พยาบาลจึงต้องให้การวินิจฉัยการพยาบาล และกำหนดวิธีการพยาบาลที่ชัดเจนและพยายามทุกวิถีทางให้ผู้ป่วยได้รับการพยาบาลที่ต่อเนื่อง ตามแนวทางที่กำหนดไว้ในแผนการพยาบาเพื่อคำรงภาวะสุขภาพ

ความสำคัญอีกประการหนึ่งของการประเมินคุณภาพของการปฏิบัติการพยาบาลวิชาชีพก็คือ พยาบาลผู้ปฏิบัตินั้นได้ปรับปรุงตนเองไปในทางที่พึงประสงค์เพียงใด สามารถที่จะคงคุณภาพของบริการพยาบาลไว้ได้ในระดับสูงหรือไม่ พยาบาลได้ให้ความสำคัญแก่ตนเองในการที่จะกำหนดบทบาท และปรับปรุงตนเองให้มีความสามารถในระดับวิชาชีพอย่างไร เพอกินส์ (อ้างใน ฟาริดา อิบราฮิม 2525: 18-19) ได้เป็นผู้ให้ข้อคิดแก่พยาบาลในการปรับปรุงตนเอง โดยการประเมินลักษณะต่าง ๆ ด้วยการตอบคำถามต่อไปนี้

1. การปฏิบัติการพยาบาลอาศัยพื้นฐานทางปัญญาหรือเพียงอาศัยการฝึกฝนทักษะ?

2. คุณภาพในการตัดสินใจทางการพยาบาลเป็นอย่างไร?

3. การทำงานเป็นการปฏิบัติไปตามกิจวัตรหรือไม่? หรือเป็นการแก้ปัญหาของผู้ป่วย

4. ได้ใช้หรือนำความรู้จากการศึกษามาประยุกต์ในการปฏิบัติงานหรือไม่?

5. ได้ปรับปรุงตนเองให้ทันต่อแนวโน้มทางการพยาบาลหรือความต้องการทางด้านสาธารณสุขหรือไม่?

6. ได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างเพื่อนร่วมวิชาชีพหรือสมาชิกอื่น ๆ ในทีมสุขภาพหรือไม่?

7. ได้แสดงคุณลักษณะของวิชาชีพให้ปรากฏแก่สายตาของประชาชนหรือไม่?

8. สามารถดำรงความเป็นพยาบาลวิชาชีพได้ตลอดชีวิตหรือไม่? ถึงแม้จะไม่มีโอกาสประกอบอาชีพพยาบาลก็ตาม

9. ได้ศึกษาหรือวิจัยเพื่อเพิ่มพูนความรู้ความก้าวหน้าให้แก่วิชาชีพหรือไม่?

10. ได้แสดงคุณลักษณะของ "บุคคล" ในขณะปฏิบัติงานหรือไม่?

11. ได้มีส่วนร่วมในสมาคมพยาบาลหรือไม่?

จากความเห็นในหลายทัศนะที่ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่จำเป็นของพยาบาลวิชาชีพดังกล่าวข้างต้น แม้ว่าจะทำให้มองเห็นขอบเขตของงานและภาระหน้าที่ของพยาบาลได้ชัดเจนขึ้นก็ตาม แต่ก็ยังนับว่าเป็นการยากที่จะระบุให้แน่นอนว่าพยาบาลวิชาชีพควรมีความสามารถเป็นอย่างไร เพราะนานาทัศนะดังกล่าวยังมีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ในความสำคัญบางประการ ความสามารถหรือคุณลักษณะของพยาบาลวิชาชีพที่ผู้เขียนบางท่านกล่าวถึง ก็ไม่ปรากฏในข้อเขียนของบางท่าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และภูมิหลังของผู้ออกความเห็นนั้นเอง แต่ก็อาจสรุปได้ว่าในทุกทัศนะได้ให้ความสำคัญตรงกันว่าความสามารถที่พยาบาลวิชาชีพจะต้องมีก็คือ ความสามารถในเรื่องต่อไปนี้

1. ปฏิบัติการพยาบาลต่อผู้ป่วยในความรับผิดชอบอย่างทรงความรู้ สนองต่อความต้องการของบุคคลยอมรับในคุณค่าของมนุษย์ โดยมีแผนการพยาบาล และมีการวิเคราะห์ปัญหาตามแนวทางวิทยาศาสตร์ ทั้งยังครอบคลุมไปถึงการปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับปฏิบัติการพยาบาลให้ลุล่วงไปด้วยดี อาทิ แผนการรักษาของแพทย์

2. เป็นผู้ที่แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการศึกษา ค้นคว้าวิจัยเพื่อการพัฒนาตนเองและวิชาชีพ

3. การเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติการพยาบาล การแก้ปัญหาทางการพยาบาล รวมไปถึงการนิเทศบุคลากรระดับต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการกำหนดแนวทางของปฏิบัติการพยาบาลที่เป็นมาตรฐาน และคงคุณภาพการพยาบาลในระดับสูงไว้

4. มีความสามารถในเชิงมนุษยสัมพันธ์ การแสดงความคิดเห็นและการกระทำที่มีเหตุผล ให้ความนับถือตนและผู้อื่นทัดเทียมกัน และการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารได้อย่างถูกต้อง

5. ร่วมกิจกรรมของสมาคมพยาบาล กิจกรรมที่เพิ่มพูนความรู้และทักษะทางการพยาบาล และกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของสุขภาพของประชาชน

อย่างไรก็ดี การกำหนดความสามารถของพยาบาลเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการสร้างและปรับปรุงหลักสูตรอย่างแน่นอนไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรในระดับพื้นฐานหรือการศึกษาต่อเนื่องทางการพยาบาลก็ตาม ทั้งนี้เพราะความสามารถของพยาบาลเป็นผลผลิตของกระบวนการทางการศึกษาที่สถาบันได้จัดขึ้น และจากวัตถุประสงค์ของหลักสูตร กศ.บ. พยาบาลศึกษาที่มุ่งจะให้บัณฑิตมีความสามารถทางปฏิบัติการพยาบาล และการเรียนการสอนทางวิชาการพยาบาลนั้นนับเป็นขอบเขตที่กว้างขวาง ทำให้มองภาพที่แสดงถึงความสามารถของบัณฑิตเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วไม่แจ่มชัดเท่าที่ควร การศึกษาถึงความคาดหวังของคณาจารย์ผู้ทำการสอนจึงเป็นส่วนหนึ่งในระบุความต้องการของหลักสูตร สาคร ทองธวัช (สัมภาษณ์) หัวหน้าฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยพยาบาล กรุงเทพ ได้ระบุถึงความคาดหวังที่มีต่อความสามารถของบัณฑิต กศ.บ พยาบาลศึกษาเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วว่าควรมีความสามารถในด้านต่าง ๆ 5 ด้าน ดังนี้

1. ความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ในฐานะที่เป็นบัณฑิตทางด้านการศึกษา และบัณฑิตที่เป็นครูพยาบาล หรือพยาบาลประจำการที่ต้องให้ความรู้แก่ผู้ป่วย

และกรอบครัว รวมถึงนักศึกษาพยาบาลและบุคลากรพยาบาลระดับอื่น ๆ

2. ความสามารถในการนิเทศและประเมินผล ด้วยเหตุที่บัณฑิตส่วนใหญ่จะอยู่ในสถาบันที่มีนักศึกษาพยาบาลฝึกปฏิบัติ รวมทั้งมีบุคลากรพยาบาลหลายระดับอยู่ในความดูแล

3. ความสามารถทางปฏิบัติการพยาบาล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นพยาบาลประจำการหรือครูพยาบาลก็ตาม ก็ยังต้องมีความสามารถที่จะปฏิบัติการพยาบาลโดยตรงต่อตัวผู้ป่วย ซึ่งถือเป็นภารกิจหลักของพยาบาลวิชาชีพอยู่ตลอดไป

4. ความรู้ความสามารถทางวิชาการ เพื่อเป็นผู้นำทางความคิดหรือการกระทำในการพยาบาล ทั้งเป็นการพัฒนาตนเอง

5. พฤติกรรมทางวิชาชีพ ที่แสดงถึงผู้ได้รับการศึกษาดี (Educated man) มีความรับผิดชอบต่อวิชาชีพตนและสังคม

จากข้อสรุปดังกล่าวมาถึงความสัมพันธ์ของการประเมินผลและการพัฒนาหลักสูตรความสามารถโดยทั่วไปของพยาบาลวิชาชีพ การศึกษาหลักสูตรและแนวความคิดในหลายทัศนะอาจให้ข้อสรุปได้ประการหนึ่งว่า การประเมินความสามารถของบัณฑิต กศ.บ.พยาบาลศึกษา เป็นจุดสำคัญส่วนหนึ่งในการชี้แนะแนวทางว่าหลักสูตรควรดำเนินไปในทิศทางใด เพื่อสนองต่อความมุ่งหวังของสถาบันผู้ใช้บัณฑิตและความต้องการของสังคมโดยส่วนรวม

การวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาติดตามผลบัณฑิตได้มีการศึกษาทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ โดยที่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการนำข้อมูลมาพิจารณาปรับปรุงหลักสูตรและประเมินผลการปฏิบัติงานของบัณฑิตเป็นประเด็นสำคัญ ในด้านการติดตามผลบัณฑิตทางการพยาบาล เฮเตอร์ (Hayter 1971: 55-60) ได้ติดตามผลผู้สำเร็จการศึกษาพยาบาลจากวิทยาลัยพยาบาลของมหาวิทยาลัยเคนทักกี ในระหว่างปีการศึกษา 1964-1969 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจอาชีพ การนำความรู้ที่ได้ศึกษามาไปใช้ในการทำงาน และแผนการในอนาคตของผู้สำเร็จการศึกษา รวมทั้งสำรวจความคิดเห็นของนายจ้างที่มีต่อการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาด้วย โดยส่งแบบสอบถามไปยังผู้สำเร็จการ

ศึกษาชุดหนึ่ง และอีกชุดหนึ่งส่งไปยังผู้จ้าง ผลการศึกษาพบว่า

1. ผู้สำเร็จการศึกษาส่วนใหญ่ได้ทำงานแล้วในตำแหน่งพยาบาลประจำการ มีส่วนน้อยที่ทำงานในตำแหน่งสูงกว่า เช่น ครูพยาบาล ผู้ตรวจการ หรือหัวหน้าตึก ซึ่งพวกเหล่านี้ส่วนมากเป็นผู้จบการศึกษาระดับอนุปริญญา หรือ associate degree แล้วมาศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีของวิทยาลัย นอกจากนั้นยังได้เรียนต่อในระดับปริญญาโท หรือเข้าเรียนวิชาอื่น เพื่อเพิ่มหน่วยกิตโดยยังไม่ทำงาน

2. การวางแผนในอนาคต ผู้สำเร็จ 50% มีแผนการเรียนต่อในระดับปริญญาโท นอกจากนี้มีแผนการจะเป็นครูหรือพยาบาลประจำการต่อไปอีก 10 ปี

3. ในด้านการประเมินหลักสูตร ผู้สำเร็จมีความเห็นว่าหลักสูตรได้เตรียมดีแล้ว แต่ควรปรับปรุงในเรื่องของทักษะการปฏิบัติงาน (Technical skills) ประสบการณ์ การตระเตรียมให้เผชิญกับสภาพการณ์จริง (Realistic preperation) ความรู้ทางเภสัชวิทยา และการพยาบาลสาธารณสุข

4. ความเห็นของนายจ้าง พบว่าผู้สำเร็จการศึกษาปฏิบัติงานอยู่ในระดับดีและปานกลาง มีส่วนน้อยที่อยู่ในระดับไม่ดี พฤติกรรมทางการพยาบาลส่วนใหญ่อยู่ในระดับดีมาก ความเห็นที่บอกว่าผู้สำเร็จการศึกษายังขาดอยู่คือ ประสบการณ์และความสามารถในการเป็นผู้นำ ความชำนาญในการปฏิบัติงาน การสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนร่วมงาน และความเชื่อมั่นในตนเอง

และในปี 1978 ผู้วิจัยคนเดียวกันนี้ (Hayter 1978: 380-385) ได้ศึกษาติดตามผลมหาบัณฑิตทางการพยาบาล ที่ได้เริ่มเปิดสอนที่มหาวิทยาลัยเคนทักกี ตั้งแต่ปี 1970 โดยมุ่งที่จะประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตร ที่เตรียมผู้สำเร็จให้มีความสามารถทางการพยาบาลในคลีนิค รวมทั้งบทบาทของครู และผู้บริหารด้วย มโนทัศน์พื้นฐานของหลักสูตรนี้คือ การสืบค้นอย่างมีระบบ (Systemic Inquiry) การถ่ายทอดความรู้ (Transmission of knowledge) และความชำนิชำนาญในการพยาบาล (Clinical Nursing expertise) วัตถุประสงค์ของการศึกษาติดตามผล เพื่อที่จะตอบคำถามว่า มหาบัณฑิตทางการพยาบาลได้รับการตระเตรียมเข้าสู่ตำแหน่งดีพอหรือไม่ โดยส่งแบบสอบถามไปยังบัณฑิต 87 คน และนายจ้าง 67 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ภายหลังสำเร็จการศึกษา บัณฑิต 85% ได้ทำงานทันที โดยทำหน้าที่ทางการศึกษาพยาบาล 62 ตำแหน่ง ผู้ช่วยนายการพยาบาล 12 ตำแหน่ง ผู้บริหารและผู้นิเทศการพยาบาล 10 ตำแหน่ง และพยาบาลประจำการ 9 ตำแหน่ง ในด้านกิจกรรมทางวิชาชีพนั้น บัณฑิต 55 คนเป็นสมาชิกของสมาคมพยาบาล อีก 33 คน เป็นสมาชิกของสมาคมที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ 14 แห่ง นอกจากนั้นยังได้เป็นผู้บรรยายได้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ ร่วมในการวิจัย และมีผลงานตีพิมพ์ด้วย

2. ในด้านแผนการในอนาคต บัณฑิตส่วนใหญ่ต้องการทำหน้าที่ทางการสอนและมีแผนการที่จะทำงานต่อไป บัณฑิต 14 รายที่ระบุแน่ชัดว่าต้องการศึกษาต่อระดับปริญญาเอก

3. ความเห็นส่วนรวมในการตระเตรียมเข้าสู่ตำแหน่งนั้น ได้ถามโดยมาตราส่วนประเมินค่า 4 ระดับ จากดีเยี่ยม ดี ปานกลาง และใช้ไม่ได้นั้น บัณฑิตและนายจ้างให้ความเห็นตรงกันเป็นส่วนใหญ่ ว่าอยู่ในเกณฑ์ดี คือ 55.4% และ 52.2% ตามลำดับ รองลงไปคือเห็นว่าหลักสูตรได้เตรียมเข้าสู่ตำแหน่งในเกณฑ์ดีเยี่ยม บัณฑิต 28.4% และนายจ้าง 29.9% มีความเห็นตามนี้

4. ในด้านการปฏิบัติกิจกรรมพยาบาล 17 ด้านที่สอดคล้องกับมโนทัศน์พื้นฐานของหลักสูตรนั้น นายจ้างมีความเห็นว่าบัณฑิตสามารถถ่ายทอดความรู้ ปฏิบัติการพยาบาลและพัฒนาวิชาชีพอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนในด้านการสืบค้นความรู้อย่างมีระบบ และความเป็นผู้นำนั้นยังไม่เพียงพอ ความเห็นโดยส่วนรวมในด้านการเตรียมบัณฑิตเข้าสู่ตำแหน่งงานอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนบัณฑิตเองมีความเห็นชัดแย้งว่า ตนเองได้รับการเตรียมด้านการสืบค้นความรู้อย่างมีระบบดีพอเพียงแล้ว และมีความเห็นตรงกันว่าความเป็นผู้นำได้รับการเตรียมน้อย ทั้ง 2 ฝ่ายเห็นว่าจุดเด่นของหลักสูตรที่อยู่ที่การเตรียมในด้านการถ่ายทอดความรู้และปฏิบัติการพยาบาล

สมิธ (Smith 1980: 4-10) ได้ศึกษาติดตามผลมหาบัณฑิตทางการพยาบาลของมหาวิทยาลัยเซาท์เทิน มิสซิสซิปปี้ ในปี 1980 โดยวางรูปแบบคล้ายคลึงกับเฮเตอร์ คือ มุ่งจะสำรวจความเห็นของบัณฑิตและนายจ้างในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของหลักสูตรในการเตรียมบัณฑิตเข้าสู่การปฏิบัติงาน โดยปัญหาของการวิจัย เกี่ยวข้องกับสถานะการทำงาน พฤติกรรมทางวิชาชีพ พฤติกรรมความเป็นผู้นำ การปฏิบัติงานในส่วนที่สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และการประเมินหลักสูตรโดยส่วนรวม ผลการวิจัย

พบว่า

1. บัณฑิตส่วนใหญ่ทำงานเต็มเวลา ผู้ที่ทำงานฝ่ายบริการได้รับค่าจ้างสูงกว่าฝ่ายการศึกษามาก และส่วนใหญ่กลับไปดำรงตำแหน่งเดิมก่อนการมาศึกษา ได้เข้าร่วมในการประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างสม่ำเสมอ มีความกระตือรือร้นในการเป็นสมาชิกและกรรมการสมาคมวิชาชีพ เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในบทบาทบางอย่าง มีส่วนน้อยที่เขียนตำราและเข้าเรียนบางวิชาในสถาบันการศึกษาเพื่อเพิ่มหน่วยกิต

2. ในด้านการปฏิบัติงานที่บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เปรียบเทียบความเห็นระหว่างบัณฑิตและนายจ้างนั้น ทั้ง 2 ฝ่ายให้ค่าเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์สูงทัดเทียมกัน และไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ และเห็นว่าการนำความรู้ทางการวิจัยมาสัมพันธ์กับการพยาบาลยังอยู่ในระดับต่ำ

3. ในด้านความเป็นผู้นำ ความเห็นของทั้ง 2 ฝ่ายมีความขัดแย้งกัน กล่าวคือนายจ้างให้ความเห็นว่าบัณฑิตมีพฤติกรรมแสดงความเป็นผู้นำอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ในขณะที่บัณฑิตมีความเห็นว่าตนเองได้มีกิจกรรมความเป็นผู้นำเพียงพอแล้ว

4. การประเมินหลักสูตรโดยส่วนรวม พบว่า หลักสูตรมหาบัณฑิตที่มีมโนทัศน์พื้นฐานจากทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเรม (Orem's self care conceptual framework) นั้นมีประสิทธิภาพในการเตรียมบัณฑิตเข้าสู่ตำแหน่งงานทั้งทางฝ่ายบริการและฝ่ายการศึกษาพยาบาล

ในปี 1973 ดอนเลย์ และคณะ (Donley, and others 1973: 646-649) ได้สำรวจความเห็นพยาบาลที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ทางการพยาบาล ในสาขาวิชาอายุรกรรม-ศัลยกรรม การพยาบาลเด็ก การพยาบาลจิตเวช และสุขภาพจิต ในปีการศึกษา 1968-1971 จำนวน 78 ราย จากโปรแกรมมหาบัณฑิตทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจว่า ผู้สำเร็จการศึกษาที่ได้ทำงานในตำแหน่ง ครูพยาบาล ผู้บริหารการพยาบาล ผู้ชำนาญการพยาบาล ได้นำความรู้ในเนื้อหาวิชา 17 วิชาในหลักสูตรที่มุ่งจะเตรียมครูพยาบาลและผู้บริหาร ไปใช้ในการปฏิบัติงานจริงเพียงใด ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ครูพยาบาล ได้ใช้ความรู้ในวิชา การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีหลักสูตร การประเมินผลภาคปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาล ทฤษฎีการเรียนรู้ การประเมินผลปฏิบัติการพยาบาล ปรัชญาและวัตถุประสงค์ ความสัมพันธ์ระหว่างครู- นักเรียน วิธีการสอน การวัดและประเมินผล ทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลง อยู่ในเกณฑ์สูง ส่วนผู้ทำงานใน

ตำแหน่งผู้บริหารการพยาบาล ให้ความเห็นว่าได้ใช้ความรู้ในวิชาการประเมินผลปฏิบัติงานของลูกจ้าง การบริหารงานบุคคล การพัฒนาการบุคลากรปรัชญาและวัตถุประสงค์ วิธีการสอน ในการปฏิบัติงานจริงมากที่สุด ส่วนผู้ที่ทำงานในตำแหน่งผู้ช่วยนายการพยาบาล ให้ความเห็นว่าได้ใช้ความรู้เพียง 2 วิชา ในการปฏิบัติงานจริงมากที่สุด คือ การพัฒนาบุคลากร และการประเมินผลปฏิบัติการพยาบาล

งานวิจัยที่เกี่ยวกับการศึกษาติดตามผลในประเทศไทย ได้มีผู้ศึกษาไว้หลายเรื่องด้วยกัน อาทิ เช่น

การใช้ประโยชน์ของพยาบาลระดับปริญญาในประเทศไทย ผู้วิจัยคือ อรวรรณ นาครทรรพ ในปี2520 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจลักษณะและปริมาณงานที่พยาบาลผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี และปริญญาโท ที่ทำงานเต็มเวลา โดยได้จำแนกลักษณะงานของพยาบาลเป็น 4 ด้าน คือ การบริการพยาบาล การบริการการพยาบาล การศึกษาพยาบาล และการวิจัยทางการพยาบาล ผลของการวิจัยสรุปได้คือ

1. พยาบาลที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ทำงานด้านการศึกษาพยาบาลมากที่สุด รองลงมาคือบริการพยาบาล ส่วนพยาบาลที่สำเร็จปริญญาโททำงานด้านการศึกษาพยาบาลมากที่สุด รองลงมาคือด้านบริหารการพยาบาล

2. พยาบาลที่สำเร็จปริญญาตรีใน 5 สาขาวิชา คือ วท.บ.พยาบาล วท.บ. พยาบาลสาธารณสุข วท.บ.โภชนาการ วท.บ.สุขศึกษา คบ. พยาบาล ทำงานด้านบริการและการศึกษาพยาบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

3. การทำงานของพยาบาลปริญญาโท ด้านบริการและการศึกษา แตกต่างกันรวมทั้งงานทางด้านบริหารและด้านวิจัย ของพยาบาลปริญญาโททั้ง 5 สาขาวิชา (บริหารการศึกษา, บริหารการพยาบาล, วิทยาศาสตร์การพยาบาล, สังคมศาสตร์, วิจัย-วัดผลแนะแนว) มีความแตกต่างกัน

4. ปริมาณของงานด้านบริการ การศึกษา และการวิจัยของพยาบาลระดับปริญญาตรีและโท แตกต่างกัน ส่วนงานด้านบริหารการพยาบาลไม่ต่างกัน

การติดตามผลบัณฑิตในสาขาวิชาอื่น ๆ นั้น กานดา ลือสุทธิวิบูลย์ (2523) ได้ติดตามผลการปฏิบัติงานของมหาบัณฑิตทางการวิจัยการศึกษา โดยใช้แบบสอบถาม

เป็นเครื่องมือ ส่งไปยังบัณฑิตและผู้บังคับบัญชา โดยมีจุดประสงค์เพื่อติดตามผลการปฏิบัติงาน ในทัศนะของตนเอง และผู้บังคับบัญชา ในด้านความรู้ความสามารถทางวิชาการ ความรู้ความสามารถพิเศษ ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่บุคลิกภาพของนักวิจัย ทัศนคติต่อวิชาชีพ และมนุษยสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่าผู้บังคับบัญชาประเมินผลการปฏิบัติงานทุกด้านของบัณฑิตสูงกว่าในทัศนะที่บัณฑิตประเมินตนเองอย่างมีนัยสำคัญ และมหาบัณฑิตที่เรียนต่างสาขากัน ประเมินตนเองไม่แตกต่างกัน ผลการประเมินตนเองโดยเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ดี

ทิพวรรณ ยิ้มสวัสดิ์ (2522) ได้ศึกษาติดตามผลมหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับสถานะภาพการทำงาน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตร และปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน โดยส่งแบบสอบถามไปยังบัณฑิตจิตวิทยาและการแนะแนว ที่สำเร็จการศึกษาปี 2500-2520 จำนวน 468 คน ผลการวิจัยพอสรุปได้ว่า มหาบัณฑิตส่วนใหญ่ปฏิบัติงานในสถานศึกษา งานที่ปฏิบัติมากที่สุด คือ การสอน มีความก้าวหน้าทางวิชาการโดยเขียนบทความ เอกสารตำราและงานวิจัย เมื่อเปรียบเทียบการปฏิบัติงานที่ประเมินโดยผู้บังคับบัญชา และตนเอง ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมีความสามารถมากในด้านข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรและปัญหาในการปฏิบัติงาน พบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมดีแล้ว และมีปัญหาในด้านผู้บริหารและผู้ร่วมงานไม่สนับสนุนร่วมมือมากที่สุด

ในปี 2517 ประเสริฐ ภูจันทึก (2517) ได้วิจัยเรื่องการติดตามผลการปฏิบัติงานของมหาบัณฑิตจากวิทยาลัยวิชาการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2500-2515 เกี่ยวกับการประเมินค่าตนเอง ผลวิจัยปรากฏว่า ผู้สำเร็จการศึกษาประเมินค่าตนเองโดยทั่ว ๆ ไปอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะความเชื่อมั่นในตนเอง หรือความเป็นตัวของตัวเอง และเรื่องความรับผิดชอบในหน้าที่การงาน ส่วนเรื่องความสามารถในการผลิตผลงานทางวิชาการ เช่น เขียนเอกสารประกอบคำสอน บทความ หนังสือและความสามารถในการจัดกิจกรรมทางวิชาการ เช่น การจัดอภิปราย ปาฐกถา นิทรรศการ ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าเรื่องอื่น ๆ

ส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับวิทยาลัยวิชาการศึกษา ผู้สำเร็จการศึกษามหาบัณฑิตเห็นว่า ตนได้ใช้ความรู้จากวิชาสามัญ ในการปฏิบัติงานหรือการสอนมากกว่าวิชาอื่น ๆ สำหรับความคิดเห็นต่ออาจารย์ผู้สอนเกี่ยวกับการวัดประเมินผล และการใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ กัน ปรากฏว่าผู้สำเร็จการศึกษาเห็นว่าอาจารย์ผู้สอนในหมวดวิชาสามัญมีความสามารถในการวัด ประเมินผล และการใช้วิธีสอนแบบต่าง ๆ มากกว่าอาจารย์ผู้สอนในหมวดวิชารากฐาน